

• פרק ג •

שמואל הנביא

שמואל בן אלקנה וחנה, שעל שמו נקרא ספר בתנ"ך – 'ספר שמואל', מוכר בעיקר כ'שמואל הנביא', והעובדה ששמואל היה גם נזיר עולם, שהוקדש לנזירות על ידי אמו עוד בטרם נוצר – מוכרת פחות. בפרק זה נעסוק מעט בדמותו של שמואל הנביא בהקשר של נזירותו.

א. שמואל הנביא – נזיר עולם

כשחנה מתפללת לה' שייתן לה הריון, היא נודרת נדר (שמואל א א,יא), וזה לשונה:

"וַתִּדַּר נָדָר וַתֹּאמֶר ה' צְבָאוֹת אִם רָאֵה תִרְאֶה בְּעֵינַי אֶמְתָּךְ וְזָכַרְתִּנִּי וְלֹא תִשְׁפַּח אֶת אֶמְתָּךְ וְנִתְּתָה לְאֶמְתָּךְ זֶרַע אֲנָשִׁים וְנִתְּתִיו לַה' כֹּל יְמֵי חַיָּיו וּמִזֶּה לָא יַעֲלֶה עַל רֵאשׁוֹ".

מה פירוש המילים 'ומורה לא יעלה על ראשו'?

נחלקו חכמים במשנה (נזיר ט,ה) כיצד לפרש מילים אלו:

"נזיר היה שמואל, כדברי רבי נהוראי, שנאמר: 'ומורה לא יעלה על ראשו'. נאמר בשמשון (שופטים יג,ה) 'ומורה', ונאמר בשמואל 'ומורה', מה מורה האמורה בשמשון – נזיר, אף מורה האמורה בשמואל – נזיר. אמר רבי יוסי: והלא אין מורה אלא של בשר ודם! אמר לו רבי נהוראי: והלא כבר נאמר (שמואל א' טז,ב) 'ויאמר שמואל: איך אלך, ושמע שאול והרגני', שכבר היה עליו מורה של בשר ודם".

נמצא אפוא, לפי סתם משנה, ששמואל היה נזיר, ורבי נהוראי מסביר, שכשחנה אומרת 'ומורה לא יעלה על ראשו', היא מתכוונת למה שאמר המלאך לאמו של שמשון, שתער לא יעלה על ראשו, כי הוא נזיר.

רבי יוסי חולק, ולדעתו 'מורה' אינו תער אלא פחד, מורא בשר ודם, וחנה מתפללת על שמואל שיהא לו רק מורא מה', ולא יהא לו שום פחד ומורא מבשר ודם. לדעתו אין ראייה מפסוק זה ששמואל היה נזיר.

המשנה מסתיימת בכך שרבי נהוראי מקשה על הסברו של רבי יוסי, שמצינו ששמואל פחד משאול המלך, כשנתבקש ללכת ולהמליך את דוד למלך על ישראל, ואם כן חייבים לומר ש'מורה' פירושו תער, ולא פחד.

ואכן, הראשונים והאחרונים פסקו להלכה כסתם משנה, וכרבי נהוראי, ששמואל היה נזיר, ולא סתם נזיר אלא נזיר עולם, וזו לשון הרמב"ם (נזירות ג, טז):

"שמואל הרמתי נזיר עולם היה, לפיכך האומר הריני כשמואל הרמתי, כבן חנה, כבן אלקנה, כמי ששסף את אגג בגלגל וכיוצא באלו – הרי זה נזיר עולם, ואין אומרין שמה אחר שמעשיו כאלה נתכוון".

ב. ומורא לא יעלה על ראשו – אור מקיף

בעניין המורא, כתב רבנו האר"י בשער הכוונות (דרושי העמידה פ"ו):

".. ובזה תבין ענין המורא שצריך האדם לקבל עליו מורא שם שמים שיהיה מורא אלקיו על ראשו שהוא סוד רמ"ח איברים דאור מקיף, שהוא בגי' מורא והוא ענין בחי' השכינה המקפת על ראשו של אדם ועל המוחין שלו ובזה תבין מ"ש בשמשון (שופטים יג, ה) 'ומורא לא יעלה', כי שמשון הוא נזיר והנזיר עולה עד עתיקא קדישא כנזכר בזוהר, וכל בחינת אור המקיף שלו נכנסין בו בסוד פנימיות בתוכו ואין לו על ראשו אור מקיף הנקרא מורא על גבי ראשו אלא בתוך פנימיות ראשו".

נמצא אפוא, שאדם רגיל המקבל עליו מורא שם שמים, זוכה למציאות רוחנית של אור מקיף העשוי מרמ"ח חלקים שנמצא מעל ראשו. אך לנזיר שעולה עד עתיקא קדישא אין אור מקיף, שכן האור המקיף נכנס לפנימיות ראשו, וזה סוד הפסוק 'ומורא לא יעלה על ראשו' – שאין לו 'מורא', דהיינו רמ"ח חלקי אורות מקיפים על ראשו כי הם נכנסו לפנימיות מוחו, מתוקף היותו נזיר.

ומקשה על דברים אלו רבי יעקב יוסף מפולנאה (בעל תולדות יעקב יוסף, פר' מקץ): כיצד לנזיר אין אור מקיף? הרי האור הזה, הוא המלכות, השכינה, השומרת על האדם ומגנה עליו בסוד 'ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ', ודווקא לנזיר שמקיים מצוות נזירות, והוא פרוש ומובדל מהטומאה ונקרא קדוש – דווקא לו אין אור מקיף לשמירה, מה שיש לכל אדם פשוט בישראל? הכיצד?

ומתריץ התולדות יעקב יוסף, שאכן לנזיר אין אור מקיף סביב ראשו כי הוא לא צריך אור ושמירה שכזו, לאחר שהוא, וכפי שכתב האר"י הקדוש, עולה עד עתיקא קדישא, הכתר העליון, ובמקום זה, שהינו מעל הטבע – אין כלל צורך בשמירה, לאחר שמלכתחילה אין שם שטן ופגע רע! אדם צריך שמירה כשהוא נמצא במקום שיש בו רע וטומאה העלולים לפגוע בו, אך כשאיש או אישה מישראל נודרים על עצמם נזירות, הרי שהם מתרוממים מעל עולם הטבע, למקום שאין בו שטן ופגע רע, מאחר והם דבקים בכתר העליון, בעולם הרחמים, ולכן אין הם צריכים כלל שמירה.

ג. מדוע פחד שמואל הנזיר משאול?

לאור דברים אלו, ולנוכח העובדה ששמואל הנביא היה נזיר עולם, מרכבה לעתיקא קדישא, נשאלת השאלה: מדוע פחד שמואל ללכת ולמשוח את דוד למלך ואמר 'ושמע שאול והרגני'? הרי הוא חי בעולם שאין צריך לפחד בו כלל!

בעל תולדות יעקב יוסף מתריץ שאלה זו ומסביר, ששמואל הנזיר אכן היה מרכבה לעתיקא קדישא, שזו המציאות הרוחנית של כל נזיר, וודאי של שמואל הנביא, ומצד זה באמת לא היה לו מה לפחד כלל. אך אם נתבונן נשים לב ששמואל אמר לקב"ה 'איך אלך ושמע שאול והרגני', כלומר: איך אלך ממדרגתי הרוחנית, מדרגת הכתר, ואז ממילא, ושמע שאול והרגני. כלומר, שמואל מניח הנחת יסוד שכדי למשוח את דוד הוא צריך ללכת, לצאת ממדרגתו, ואז מאחר והוא כבר לא יהיה מרכבה לכתר – יש מקום לפחד ששאול יהרוג אותו.

התולדות יעקב יוסף איננו מסביר מדוע שמואל מניח הנחה זו, שכדי ללכת ולמשוח את דוד למלך הוא צריך לעזוב את דבקותו בכתר העליון. ונראה לענ"ד להסביר, שמציאות זו אכן הכרחית, שכן משיחת דוד למלך דורשת משמואל לרדת מהכתר העליון אל ספירת המלכות, שבה מושרש המלך. אמנם מן הראוי לציין, שבעיקרון, מצד עבודת ה', לא רק שאין הכרח לאבד את הדבקות בכתר כשירדים ועוסקים בענייני העוה"ז, כגון כינון מדינה, שלטון, צבא וכלכלה (ספירת מלכות), אלא אדרבה: המטרה האלוקית של הבריאה היא לאחד את מדרגת הכתר עם הספירות ומציאויות החיים הנמוכות ממנה, כך שכל כוחות החיים בבריאה יופיעו את הטוב האלוקי העליון והמוחלט שקיים במדרגת הכתר העליון. אם כן, מדוע ברור לשמואל שמושיחת דוד תגרום בהכרח לנפילה שלו מדבקותו הנפלאה בכתר? וכי שמואל איננו יכול לחבר את המלכות לכתר?

אלא ששמואל הנביא מבין שאכן, בשלב ההוא, לא ניתן עדיין לתקן את המלכות ולקושרה בכתר. חיבור המלכות לכתר דורש את תיקון המלכות, וזה יקרה רק אחרי שנים רבות של עבודה של דוד המלך בבניית ממלכתו ובגילוי סגולתה וקדושתה המיוחדים.²¹⁶

נמצא אפוא, שבשלב זה, משיחת דוד למלך תביא בהכרח לכך ששמואל הנביא יישאר קרח מכאן ומכאן: אור מקיף לשמירה אין לו, אך גם דבקות בכתר אין לו, ומכאן מובן מדוע הוא פוחד ששואל יהרוג אותו!

ואכן, מיד אחרי ששמואל מביע לפני ה' את חששו, נאמר (שם): "וַיֹּאמֶר ה' עֲגַלְתָּ בָקָר תִּקַּח בְּיָדְךָ וְאִמְרָתְךָ לְזִבְחֵהָ לַה' בְּאֵתִי", ומסביר בעל תולדות יעקב יוסף, שהקרבת קרבנות אלו בבמה באה כדי ליצור לשמואל אור מקיף חדש, שישמור עליו מפני שואל.

כמובן, לאחר משיחת דוד, שמואל הנביא חזר לעולמו הפנימי, עולמו של הנזיר, הבנוי מדבקות בעתיקא קדישא – עולם הרחמים הגמורים, עולם שאין בו שטן ופגע רע.

ד. נזירות שמואל ומלחמות ישראל בתקופתו

אחת הטענות שטענו ישראל בפני שמואל, כדי שיקבל את דרישתם למנות להם מלך, היא (שמואל א ח, כ): "וְהֵינּוּ גַם אֲנַחְנוּ כְּכָל הַגּוֹיִם וְשִׁפְטָנוּ מִלְּפָנָיו וְיִצְאָ לְפָנֵינוּ וְנִלְחַם אֶת מִלְחַמֹּתֵינוּ".

ה'משך חכמה' (במדבר ו, כא) סובר, שכיוון ששמואל היה נזיר עולם שאסור לו להיטמא למתים, שמואל היה נמנע מלצאת במלחמות עם הצבא אל מחוץ

216. כידוע, דוד המלך נולד בחג השבועות ונפטר בחג השבועות, ונשאלת השאלה: מדוע דווקא בחג זה? מה הקשר של דוד לשבועות? ונראה לענ"ד לומר, שהסיבה היא, שכיון שבחג השבועות מאיר הכתר העליון בעולם (שער הכוונות לאר"י, דרושי ספירת העומר וחג השבועות), דוד נפטר ביום זה, ללמדנו שעד פטירתו הוא אכן הצליח לחבר את מלכותו למדרגת הכתר, וכשסיים עבודה זו, לאחר שנות עבודה רבות וקשות – הוא הסתלק ועלה לגזי מרומים דווקא ביום הופעת המדרגה שאותה גילה בסוף ימיו.

לגבולות הארץ, הטמאים בטומאת ארץ העמים. וכיון שזה היה פוגע בתנופת המלחמה ובהכאת האויבים, העם ביקש מלך שאיננו נזיר, אשר לא יימנע מלצאת במלחמות אל מחוץ לגבולות הארץ, ככתוב: "ויצא לפנינו, ונלחם את מלחמותינו" (שמואל א' שם).

אלא שהסבר זה קשה, שכן ידוע שבתקופת שמואל עדיין לא גזרו את טומאת ארץ העמים על חו"ל, וגזרה זו נגזרה רק בימי יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, כמבואר בגמרא (שבת יד, ב). כיצד אם כן אומר ה'משך חכמה' כאילו ארץ העמים הייתה טמאה גם בימי שמואל?

אמנם, ה'משך חכמה' כותב שלפי נוסחת ספרים ישנה בגמרא בתמורה (יד, ב), השונה מהגרסה שלפנינו, יוצא שהנזירות הייתה אסורה בחו"ל עוד לפני שגזרו על חו"ל את 'טומאת ארץ העמים'. אך פירושו של ה'משך חכמה' תמוה לענ"ד, וזאת ממספר סיבות:

1. בתוספתא (נזיר א, ה) נאמר 'נזירות נוהגת בארץ ובחוצה לארץ...'. אחד ההסברים לתוספתא הוא, שזהו דין תורה, לפני גזרת חכמים על טומאת ארץ העמים, ומה שאחר כך נפסק להלכה ברמב"ם ובשאר ראשונים שהנזירות אינה נוהגת בחו"ל – זה לאחר שגזרו חכמים טומאה על ארץ העמים. הרי שבימי שמואל היה מותר לנזיר לצאת לחו"ל, כי לא הייתה שם טומאה.

2. גם לו יצויר שאכן הייתה טומאת ארץ העמים בימי שמואל, הרי זו טומאה מדרבנן וודאי היא נדחית בשעת המלחמה, כשצריך לצאת לחו"ל, אם מפני פיקוח נפש ואם מפני סיבות אחרות. כידוע, דינים רבים בתורה נדחים בשעת מלחמה, וודאי גם דין זה. ואפילו אם תאמר שאיסור היציאה בזמנו היה מדאורייתא, הרי גם אז האיסור היה נדחה מפני צורך מלחמתי, וודאי שמואל לא היה פוגע בביטחון האומה בגלל נזירותו, ואכמ"ל.

3. אבשלום בנו של דוד המלך היה אף הוא נזיר עולם (נזיר ד, ב), כשמואל, והוא קיבל את נזירותו בגשור שבארם, כלומר בחו"ל, ככתוב (שמואל ב טו, ז-ח): "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֵּאמֶר אֲבִשְׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֶלְכָּה נָא וְאַשְׁלֵם אֶת נְדָרַי (נזירות) אֲשֶׁר נְדַרְתִּי לָהּ בְּחֶבְרוֹן. כִּי נָדַר נְדָר עֲבָדְךָ בְּשִׁבְתִּי בְּגֶשׁוֹר בְּאֶרֶם לֵאמֹר אִם יָשׁוּב יִשְׁבְּנִי ה' יְרוּשָׁלַם וְעֲבַדְתִּי אֶת ה'", וראה בגמרא בנזיר שם.

הרי לנו שבזמנם היה מותר לנזיר להיות בחו"ל ולא היה בכך שום איסור, וממילא ברור שגם שמואל הנביא לא מנע את עצמו מלצאת למלחמות מחוץ לגבולות הארץ מפני טומאת מת, כי לא הייתה גזרה על כך בזמנו.

נמצא אפוא, שקשה לומר שנזירותו של שמואל פגעה במלחמות ישראל באותה תקופה, ונהפוך הוא: הנזירות, ככל מצווה בתורה, ובוודאי מצווה חשובה שכזו, המחילה על האדם קדושה מיוחדת, כמבואר בפרקי שער ג – מביאה לאומה רק ברכה והצלחה ושפע של ישועה ורחמים.

ראיה לדברים אלו ניתן להביא גם מהעובדה ששמואל הרג את אגג מלך עמלק. אמנם לנזיר אסור להיטמא למתים, ושמואל היה יכול לתת למישהו אחר להרוג את אגג, אך שמואל לא התחמק מהמצווה מכוח האיסור להיטמא למתים, אלא הוא הרג את אגג בלא להיטמא. וכך נאמר במדרש (רות רבה פרשה ז) על הפסוק "וישסף שמואל את אגג":

"וישסף שמואל את אגג (שמואל א' טו, לג), אמר רבי אבא בר כהנא: חיתך בשרו זיתים זיתים והיה משליך לנעמיות, הדא הוא דכתיב: יאכל בדי עורו יאכל בדיו בכור מות (איוב יח, ג), ביכר בו מיתה. ורבנן אמרי: העמיד ארבעה קונדיסין ומתחו עליהן".

כלומר: יש שתי דעות בחז"ל איך שמואל הרג את אגג בלי להיטמא לו, או על ידי חיתוכו לחתיכות קטנות שאינן מטמאות כשאגג חי, או על ידי מתיחת גופו משני צדדיו וקריעתו לגזרים.

נמצא אפוא ששמואל לא החליש את ישראל במלחמותיהם באויביהם. נהפוך הוא! כמנהיג הדור, הוא זה שהביא להכרעה מולם!

ה. סיום

שמואל הנביא, שעליו נאמר 'משה ואהרן בכוהניו ושמואל בקוראי שמו', והשקול כנגד משה ואהרן, היה לא רק נביא אלא גם נזיר עולם. נזירות זו רוממה את חייו של שמואל לדבקות מופלאה בבורא יתברך והביאה אותו לשמש מרכבה לכתר העליון, ובכך עלה והתנשא עד שהפך לנביא ומנהיג לעם ישראל בדורו. בפרק זה למדנו שדבקות הנזיר בכתר העליון איננה מוחלטת וקבועה, וייתכנו מצבים שהנזיר יורד מדבקותו זו, וכפי שאכן אירע לשמואל כשהלך למשוח את

דוד למלך על ישראל. במצבים אלו, צריך הנזיר להתאמץ במיוחד בעבודת ה' כדי לייצר לעצמו אורות מקיפים חדשים, שישמרו עליו בהיותו בעולם הטבע, שבו יש חשש לפגיעה של מזיקים וקל'. אבל כשהנזיר מהווה מרכבה לכתר אין הוא צריך שום שמירה, שכן הדבקות בעולם הרחמים היא מציאות שבה אין כלל שטן ופגע רע שצריך להישמר מהם. כמנהיג הדור, נזירותו של שמואל לא רק שלא החלישה את ישראל במלחמותיהם מול אויבי האומה, אלא נהפוך הוא, שמואל הוא זה שדרש הכרעה מוחלטת של האויבים, וכשחטאו של שאול גרם לכך שאגג לא הומת, שמואל בא והרג את אגג וחזק בכך את האומה לדורותיה.

